

навчальній книзі має сприяти і послідовному формуванню в учнів таких мисленневих операцій, як аналіз, синтез (творення) й оцінка. Формулювання запитань і завдань у такій системі необхідно базувати на когнітивній таксономії Б. Блума (або її переглянутому варіанті Д.Кратвола та Л.Андерсон), відповідно до якої вони мають програмувати застосування учнями всього спектра мислення від нижчого рівня (репродукції знань, розуміння і застосування) до мислення високого рівня (аналіз, синтез, оцінювання). Розвиток в учнів умінь працювати з інформацією потребує використання у навчальних книгах так званих графічних організаторів (таблиць, діаграм, схем, кластерів, інфографіки), що ілюструють історичні зв'язки. У пригоді стануть і документальні візуальні джерела: фотографії, зображення історичних пам'яток, твори живопису, карикатури, особливо подані у певних поєднаннях з метою протиставлення, порівняння, встановлення послідовності зображень тощо. Аби не переобтяжувати книгу, такі зображення з відповідними завданнями можуть супроводжувати параграфи онлайн-матеріалами, з якими учні працюють за допомогою QR кодів.

Зрештою, розміщення матеріалу в книзі має забезпечувати вчителів можливість проведення трьохетапного уроку, що відповідає технології розвитку критичного мислення.

ЦІЛЕВИЗНАЧЕННЯ У НАВЧАННІ УЧНІВ КУРСУ “ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА”

Т.О. Ремех, канд. пед. наук

В освітньому процесі цілевизначення інтегрує дії вчителя та учнів, забезпечуючи оцінювання ефективності навчання через зіставлення досягнутих і прогнозованих результатів. Воно передбачає визначення знань, якими учні мають опанувати, вмінь і навичок, якими їм слід оволодіти, якостей, які вони будуть виявляти, шляхів досягнення цілей та чітко окресленого кінцевого результату пізнавальної діяльності.

Досліджено, що в навчанні учнів курсу “Громадянська освіта” мета відіграє надважливу роль, адже розвиток громадянської компетентності учнів (як основне завдання курсу) передбачає їхню залученість до активної пізнавальної діяльності. Від поставленої мети (запланованих очікуваних результатів розділу, теми, конкретного уроку) значною мірою залежить те, чого фактично навчаться учні – які знання, вміння, навички вони продемонструють, які ставлення, погляди, особистісні смисли сформулюють, щоб можна було вважати програмові завдання курсу досягнутими.

Аналіз опитування вчителів громадянської освіти засвідчив, що значна частина респондентів (63%) формулює мету уроку з громадянської освіти як мету власної діяльності, як частину змісту курсу, що має бути засвоєна учнями, наприклад: сформувати в учнів уявлення про...; ознайомити учнів з поняттями...; розширити знання учнів про...; розвивати вміння учнів...; підвести учнів до висновку про...; сприяти формуванню ставлень учнів щодо... і т. п. Таке формулювання мети здебільшого є загальним – відображаючи те, що учень робитиме на уроці, й не охоплюючи те, що він зможе зробити й чого досягти, воно стосується діяльності вчителя.

Сформульовано, що в результати уроку з громадянської освіти слід закладати обсяг і рівень засвоєння учнями знань, що забезпечуватиметься на уроці; обсяг і рівень розвитку їхніх умінь і навичок, що досягатимуться на уроці та після нього; розвиток емоційно-ціннісної сфери учнів як підґрунтя їхніх переконань, поглядів і поведінкових моделей. Результати, заплановані на урок, мають розвивати й виявляти громадянську компетентність учнів у сукупності її мотиваційного, когнітивного й діяльнісного складників та бути такими, що досягаються учнями й можуть бути виміряні вчителем.

Визначено, що учень спрямовуватиме свою діяльність на досягнення результатів навчання тоді, коли вони будуть для нього особистими (власними) й особистісними (значимими). Тому отримання запланованих результатів уроку залежить від залучення учнів – вони мають розуміти, для чого прийшли на урок, чого їм треба прагнути й як їх перевірятиме вчитель. Таким чином, формулювати цілі навчання учнів курсу “Громадянська освіта” слід через результати, виражені в їхніх діях, які можуть бути розпізнані й оцінені вчителем або самими учнями при застосуванні процедур само та самооцінювання.

АСПЕКТИ КОМПЕТЕНТІСНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ НАВЧАННЯ ФІЛОСОФІЇ В ЛІЦЕЇ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ

В. Ю. Кришмарел, канд. філос. наук, с. н. с.

Зважаючи на інтерес та затребуваність навчання критичного мислення в світі, розглядаємо його як базис для наскрізного навчання філософії (адже це такі типи мислення, понятійні поля яких збігаються в основних пізнавальних операціях – аналіз, синтез, оцінювання). Наскрізне вивчення філософії в школі є загальноосвітньою тенденцією, яка зумовлена кількома чинниками: формування навичок аргументова-